

Kristin Falklev

Et møte i myrlandskap

Bruk av bilder i kommunikasjon med barn

Å møte et barn handler ikke så mye om å finne de rette ordene som om det å finne en balanse mellom å bli invitert, og det å selv invitere til kontakt. Det handler om å ta utfordringer, se mulighetene, ha tålmodighet, være tilgjengelig, og i enkelte sammenhenger ha kunnskap og erfaringer om hvordan barn best kan uttrykke seg. Likevel har kommunikasjon med barn nærmest blitt et spesialfelt som for mange blir sett på som noe vanskelig og uopnåelig. Denne spesialiseringen er ofte gitt til voksne innenfor et spesielt fagområde, som f.eks. psykologer/psykiatere, PPT, barnevern, familie rådgivning eller BUP.

Barn kan spille på mange strenger når de ønsker å vise oss hvem de er. Det vil si at de kommuniserer mye gjennom atferd og det blir derfor viktig at voksne må kunne gi barn muligheter for å kombinere ord med handling også i de situasjonene der den voksne har et bestemt mål med kontakten. Det er vanskelig for barn å være konsentrert rundt samtalen over tid der det ellers ikke er annen form for handling. Hvis vi kan si at barn i stor grad er synlige "før ordene", som for eksempel gjennom lek og tegning, kan vi si at voksne blir synlige "gjennom/bak ordene". Noen ganger vil det være nødvendig å utvikle alternative kommunikasjonsformer fordi alle barn har krav på imøtekommenhet.

Som barnevernspedagog mener jeg min egen faggruppe i alt for liten grad markerer seg innenfor metodeutvikling, noe derfor også faglitteraturen er preget av. Dette til tross for stor rikdom på kunnskap og erfaring. Eget ønske om å styrke kunnskapsgrunnet og få bedre kjennskap til barns måte å se verden på førte til

en interesse for billedspråket. Selv har jeg landet på en aktivitet der direkte bruk av bilder står sentralt, og blir et møtested for barnet og den voksne. Å bruke bilder som "medium" for samtale med barn, ble en viktig del av mitt eget repertoar, og danner bakgrunnen for denne artikkelen.

Barn tar hele skalaen av uttrykksmåter i bruk når de ønsker å fortelle oss hva de er opptatt av og hvordan de oppfatter seg selv og verden rundt seg, mens voksne er mere rettet mot det verbale språket. Dette kan få konsekvenser for den voksnes møte med barnet. For mange er kommunikasjon med barn som å bevege seg på sviktende grunn eller i myrlandskap.

"Et møte i myrlandskap" handler om å bevege seg inn i dette området der du aldri vet når du vil miste fotfestet. Spenningen ved å bevege seg med forsiktige skritt, uten å legge hel tyngde på skrittene, for kanskje å falle. Ved bruk av bilder blir det viktig å ikke se på "det verbale språket" som eneste måte å uttrykke seg på. Følger vi barnas skala av uttrykksmåter finner vi et helt spekter av uttrykksmåter innenfor den skapende kommunikasjon som f.eks. dans, musikk, kunst, kroppsspråk og billedspråk. I likhet med det verbale språket dreier den skapende kommunikasjon seg om en overføring av tanker, følelser og forestillinger i et møte mellom mennesker og i denne sammenhengen mellom et barn og en voksen.

Et dytt i retning av å møte barnet der barnet best uttrykker seg, vil kunne gi voksne en større mulighet til å bli kjent med barnet. Barn bør bli møtt der de selv er mest tilgjengelig, og vi må derfor noen ganger akseptere at ord ikke alltid finnes når følelser skal beskrives/formidles. Barn og voksnes forståelse av virkeligheten vil ikke være lik, og det er derfor urealistisk at vi forlanger at barn med ord skal fortelle oss den slik vi selv ser den.

Diskusjoner på 1990-tallet har ofte vært sentrert mot barns troverdighet, der voksne går inn og definerer og vurderer troverdigheten i det barna forteller. I dette mener jeg det ligger et krav om at barn skal tydeliggjøre seg i sin uttrykksform, og ansvaret blir lagt på barna. Hvorfor skulle barn la være å tie under slike krav og forhold? Dette fører til at barn i alt for stor grad blir trukket inn i kommunikasjonsformer på voksnes premisser og dermed blir tvunget til en tilpasning de ikke er modne for. Det verbale, logiske språket kan for mange barn oppleves som de voksnes arena, og de voksnes evne til å uttrykke seg verbalt kan for et barn gi seg utslag i oppgitthet og en følelse av å komme til kort. Dessuten vil valg av ord kunne ha stor innvirkning på samspillet og forholdet mellom den voksne og barnet. Barnet kan føle seg kontrollert, overkjørt eller oversett. I situasjoner der voksne bevisst i sitt ordvalg

ønsker å kontrollere barnet, kan dette føre til at barnet ikke får uttrykke seg slik det har behov for eller ønsker.

Det blir derfor viktig at vi som arbeider med barn har et ønske, vilje og fleksibilitet til å ta i bruk fantasien og dermed se på alternativene til det verbale språket som kommunikasjonsform.

På samme måte som det verbale språket kan få barn til å føle seg utilstrekkelige, blir vi voksne på vår side utrygge og ofte klønete når vi beveger oss inn på en for oss ukjent arena, der barn styrer aktiviteten. Jeg vil tro det er viktig at du som voksen viser barnet at du er åpen for og tør gå inn på det område der barnet kanskje i større grad føler seg verdensvant. Kommunikasjon med barn skal ikke gjøres til noe uopnåelig. Det dreier seg ikke om noen hokus pokus metoder. Kommunikasjon generelt handler om å møte mennesker der de er, og innen sin egen modell av verden. En bevisstgjøring fra den voksnes side i samvær med barn vil ofte være nok til at en sier ting på en annen måte som tydeliggjør budskapet for barnet. Enten det dreier seg om formuleringer, kommunikasjon gjennom lek, spill, tegning eller annen form for aktivitet.

Ettersom barnet blir eldre vil det naturlig nok kunne benytte seg av det verbale språk som et mer presist verktøy, og dermed lettere gi uttrykk for sine innerste tanker. De voksne kan dra et lettelsens sukk over at barnet endelig kan gjøre seg forstått. Men hvor ble det av de erfaringene som skulle gjøre neste møte med et barn så mye lettere?

Det var en gang...

Å bruke bilder sammen med barn er ikke et nytt og ukjent verktøy, men det vil finnes ulike varianter for hvordan bildene blir tatt i bruk. Ideen til bruk av bilder slik jeg i dag benytter meg av metoden ligger flere år tilbake i tid. I situasjoner der jeg skulle lese for barn, enten for barn i familie og vennekrets, eller for barn på arbeidsplassen ble jeg oppmerksom på at dem som ble lest for i mange tilfeller var mere opptatt av bildene enn teksten jeg forsøkte å formidle. Barna stoppet meg midt i setninger og stilte spørsmål som mange ganger ikke hadde noe med teksten og gjøre. Noen ganger fortsatte barna å fortelle historier ut fra bildet som ganske fort fikk en mening for oss to som satt der sammen. Også fordi jeg kjente til deler av barnets livssituasjon kunne jeg kjenne igjen trekk ved historien som ble fortalt meg.

Barna pekte på bildene som for å bekrefte sin egen historie, og jeg opplevde ganske fort at jeg gikk over fra å være aktiv verbalt til å bli aktivt lyttende når barnet tok styringen over historien. Barna hang seg også ofte opp i detaljer på bildene. Når vi senere tok fram den samme boken var det ofte disse detaljene de husket, og ikke alltid så mye innholdet i boken. For eksempel: "Jenta som gråt, gutten med plaster på kneet, hun med de røde skoene osv."

Noen barn kom stadig tilbake til den samme boken og det samme bildet. Stoppet vi opp her slik at barnet fikk muligheten til å stå i den opplevelsen, ble ofte interessen for akkurat det bildet byttet bort med interessen for et annet. Andre ganger viste noen av barna andre tegn, som sutting på tommelen, uro, krype på fanget, begeistring når de hentet fram et spesielt bilde. Noen ganger ble den spesielle opplevelsen borte etter at vi sammen hadde plassert noe i bildet.

Mange vil nok nikke gjenkjennende til den følelsen av frustrasjon som kommer når du opplever avbrytelser som hindrer deg i å lese historien din ferdig. Her lå utfordringen for meg, og jeg kunne velge å ta den der og da, eller fortsette i mitt eget tempo og iver etter å fortelle barna det boken faktisk ønsket å si noe om. Nysgjerrigheten tok overhånd, og spørsmålene kom raskt. Kunne det tenkes at "det voksne språket" i noen situasjoner hemmer barnet, og vanskeliggjør den muligheten vi har til å bli bedre kjent med dets opplevelse av verden rundt seg?

Jeg opplevde noe i "møte med barnet", der bildene i boken ble et møtested. Jeg opplevde et møtested der barnet og jeg fritt kunne bevege oss i et landskap hvor varme, kulde, glede, taushet, sorg, smerte, angst, og ikke minst hemmeligheter, dannet kurvene i landskapet. I dette kuperte landskapet var det ingenting som hindret barnet i å fortelle sin historie, fordi barnets opplevelse ble belyst gjennom bildet. Nettopp det å fortelle sin historie gjennom et bilde ble relativt ufarlig og barnet ble ikke stilt ansvarlig for innholdet i historien. Barna knyttet av seg selv det de opplevde ved bildet til erfaringer fra sitt eget liv.

Barnet stilles fritt i sin iscenesettelse og gir personene, dyrene, og gjenstandene på bildet den handling og skjebne barnet selv ønsker eller frykter. Inntrykkene fra bildene vil kunne vekke til live opplevelser som på en eller annen måte har satt seg i barnets minne, enten det er gode eller vonde minner. Gode opplevelser som barnet vil dele med deg vil også på lik linje med de vonde, gi nyttig informasjon om barnet. I bildet er det "lov" å uttrykke følelser og tanker som barnet ellers ikke ville våge å dele med deg.

Denne måten å nærme seg barnet på kan i likhet med leken nærme seg barnas virkelighetsoppfatning. Barna lager selv spillreglene. Når du som voksen har satt det hele i en ramme, og fordi du hele tiden følger barnet i dets opplevelse av bildet, vil du kunne få en bredere forståelse for barnets situasjon.

Det er viktig at vi lar barnet oppleve friheten til å fortelle fritt uten at vi stiller spørsmål ved om barnet snakker sant eller ikke. Det vil også kunne være en fare for at vi fortolker og fordreier barnets egen opplevelse av sin verden, og påvirker barnet eller gir det en feil oppfatning av seg selv og andre. Barn skal få bruke fantasien fritt, det er de voksnes ansvar at fantasiene ikke er ensbetydende med handling som setter blålys og sirener i sving. I tillegg vil du kunne oppklare eventuelle misforståelser og vrangforestillinger der barn har utformet sine egne svar og forklaringer på de hendelsene som skjer rundt dem.

Barn holder ofte på vonde opplevelser og "hemmeligheter" og vet at hvis de røper noe av dette, kan det gi alvorlige og skremmende konsekvenser. Barnet føler seg illojal mot sine voksne, og utvikler derfor et sikkerhetsnett og et forsvar som hjelper til med å skjule det "farlige". Vi vet også at barn ofte tar på seg ansvaret for hendelser, for eksempel innen familien, og vi bør derfor gi dem muligheter til å uttrykke seg uten at de sitter igjen med følelsen av å være den som slipper bomben. Barn som på en eller annen måte klarer å gi uttrykk for hvordan de har det klarer seg erfaringsmessig bedre enn barn som ikke har denne muligheten.

Identifisering og forening med bildets innhold ufarliggjør barnets iboende trang til å formidle sin historie, og fratrar barnet mye av ansvaret. Det blir viktig at barnet ikke føler seg presset til å avsløre opplevelser i sitt liv, enten det er positive eller negative opplevelser for barnet. Føler barnet seg presset, kan dette resultere i taushet.

Bildet som verktøy

Utfra disse erfaringene var jeg stadig på jakt etter bilder som lett vekker assosiasjoner. Meningen var å få fram følelser, tanker og opplevelser barn sitter inne med, og som kunne gi meg nødvendig og viktig informasjon om de barna jeg møter. Mange timer gikk med til å samle bilder, og jeg fikk god hjelp i gamle og nye barnebøker, blader, tegninger, for ikke å snakke om blant prospektkortene. Bildene viser ulike situasjoner som barn og voksne kjenner igjen fra det daglige liv. Det kan

være bilder som viser en spesiell aktivitet som spise-, og legge situasjoner, konflikt situasjoner, bilder som gir inntrykk av en stemning, eller bilder som viser en konkret gjenstand.

Etterhvert begynte jeg å eksperimentere med farver, fordi svart- hvite bilder og farve bilder gir ulike muligheter til tross for samme motiv. Ved å ta en svart/hvitt kopi av et farvebilde, kan motivet gi uttrykk for varme og harmoni på den ene siden, og en dyster og tung stemning på den andre siden.

Dette er en viktig og interessant del av metoden, som gjør at den voksne på forhånd får kjennskap til bildets muligheter, og hva en selv assosierer i bildet, selv om en bør være noe forsiktig med å danne seg et for avgjørende bilde, slik at en stenger av for barnets tolkninger og historier. Dette gjelder jo bruk av alle arbeidsredskaper. Man må gjøre seg kjent med dets muligheter og virkemåter. Et annet spørsmål som også dukket opp var om det var noen bilder som lettere lot seg bruke enn andre. Dette resulterte i en utvelgelse som baserte seg på alt fra intuisjon, tidligere erfaringer, egne assosiasjoner, faglige vurderinger og teori. Det ble uansett nødvendig å samle mange nok bilder til å dekke spekteret av ulikheter barn kan representere.

Gjennom "Bruk av bilder" blir du med på en omskriving av virkeligheten, og det som etter hvert ble tydelig for meg var at barnas liv ofte gjenspeilte seg i det barna så eller opplevde med bildet. Bildet eksponerer dermed en type indre dialog. Dette kan kanskje være grunnen til at barna blir trukket til visse typer bilder, fordi de kjenner seg igjen i bildene og at de nettopp gjenspeiler noen av barnets opplevelser.

Bak bruken av denne kommunikasjonsformen ligger en grunnholdning og tro på at barn har en selvlegende evne, som gjør at de i stor grad kan ta del i ansvaret for sitt eget liv. Likevel er det naturlig å tro at barn i likhet med voksne i perioder og under spesiell påvirkning kan miste oversikten og evnen til å forholde seg rasjonelt til problemene de står overfor. Hendelser kan i noen tilfeller fylle hele tilværelsen, og ikke gi barna muligheten til å ta i bruk disse iboende evner. Metoden "krever" ikke noe av barnet, utover det å fortelle hva det ser i bildet. Kravene kommer først når du begynner å stille ledende spørsmål, eller sier noe om de forventningene du har til barnet.

Barn får i motsetning til gifteferdige voksne ikke et løfte om evig troskap og kjærlighet når de går inn i forhold til voksne rundt seg. Det er derfor viktig at vi som

tar i bruk det materialet barna gir oss, både kan stille oss på utsiden slik de voksne rundt barnet ser situasjonen, og på innsiden slik barnet opplever det.

Bildet er et møtested - ingen diagnosestasjon

"Bruk av bilder" skal være et alternativ til språket som styrende kommunikasjonsform, og skal derfor ikke konkurrere i rekkene for psykologisk testmateriell/metoder. Det er viktig at "Bruk av bilder" ikke sammenlignes med mere dyptgående analyser og tolkninger av barns indre verden. Jeg tenker da spesielt på andre projektive metoder som for eksempel CAT, som er anerkjent og brukt som psykologisk testmateriell. CAT (Children Association test) er en projektiv test utviklet i en psykoanalytisk tradisjon. CAT er bilder av dyr i ulike situasjoner som barn skal fortelle historier til. Historiene tolkes av psykologen. CAT brukes i dag, men ikke så mye som tidligere. "Bruk av bilder" kan på mange måter ha likhetstrekk med CAT, fordi det er bildene som danner grunnlaget for den informasjonen du får. Forskjellen ligger i hva du bruker informasjonen til videre, og hvordan du bruker den.

"Bruk av bilder" er kun en metode for informasjonsinnhenting og kunnskap om det barnet du har framfor deg, en informasjon som skal brukes for å få en bedre forståelse for barnets kultur og ståsted. I tillegg vil en kunne oppleve et fellesskap sosialt, hvis metoden ikke blir brukt til annet enn "å bli kjent med". Denne metoden kan nok mere sammenlignes med billedterapien der barna selv er kunstnere, og der billedterapeuter tolker barnets symboler i tegningen.

"Bruk av bilder" kan være et verktøy som i mindre grad gir prestasjonsangst hos barna, og som fanger opp de barna som ikke har et forhold til det å uttrykke seg gjennom tegning og maling.

"Hvem er det som banker på min dør?"

Selv om "Bruk av bilder" lettere og mere ukomplisert lar seg bruke sammen med mindre barn, tror jeg det er viktig at en ikke setter en klar grense for målgruppen.

Opplevelser og tankeflukt gjennom bilder er en flott måte å bli kjent med seg selv og drømmene sine på, også for eldre barn og voksne. Selv har jeg tatt bildene i bruk mest sammen med barn fra 6 til 12-13 år, men også i noen tilfeller helt ned til 2 år. Dette kan ha noe å gjøre med at mulighetene for å få prøvd ut metoden innenfor mitt eget arbeidsfelt i stor grad har begrenset seg til denne aldersgruppen.

Med bildet som verktøy i kommunikasjon med barn, mener jeg at en kan nå en stor gruppe barn. Selv har jeg fokusert spesielt på barn som på forskjellige måter befinner seg innenfor et problemområde, som psykisk utviklingshemmede, innenfor PPT, barnevern og barnepsykiatri. Jeg ser ikke bort fra at det også kan være et godt redskap innenfor barnehager, skole, familierådgivning og i arbeid med barn fra andre kulturer. I de fleste tilfeller under normale forhold forteller oftest barnet uoppfordret om det som opptar dem. Tanken med å bruke bilder sammen med barn er å fange opp dem som ikke velger å bruke voksne som samtalepartnere. Jeg utelukker ikke at "Bruk av bilder" også rent sosialt kan ha sin mening og effekt, på lik linje med høytlesning, tegning og andre aktiviteter innenfor familien eller i andre sammenhenger.

Bruksanvisning

"Bruk av bilder" kan ikke brukes som et bevismateriell. Det er ment som et hjelpemiddel og noe du og barnet kan samles om. Hensikten må være at den voksne som tar i bruk verktøyet står i en slik posisjon at en kan bringe informasjonen videre, eller bruke den i en videre vurdering av barnets behov. Det er imidlertid enkelte sider ved denne informasjonen det er verdt å rette spesiell oppmerksomhet mot.

1. Opplysningene du skaffer deg på denne måten skal ikke brukes mot foreldre som f.eks. står i en rettsak der en vurderer å ta fra dem omsorgen for barnet. I tilfeller der det dreier seg om kontakt med barn som lever i en omsorgssvikt situasjon, og der det allerede er tatt en avgjørelse i forhold til omsorgen, tenker jeg at informasjonen du fikk i møte med barnet vil kunne være et viktig grunnlag å ta med seg i videre arbeid med barnet, som f.eks det å finne rette tiltak eller plasseringsalternativ.
2. I noen tilfeller kan det komme avsløringer som er av en så alvorlig art at du må ta ansvar for å videreføre denne kunnskapen om barnet. I disse tilfellene har det vært viktig å ikke stoppe samhandlingen med barnet, men registrere det som

blir sagt. Gir barnet inntrykk av å ha forventninger om at noe skal skje etter at sekvensen er over, er det viktig å undersøke hva som ligger i denne forventningen. Barnet kan sitte igjen med en følelse av at det har satt "katastrofen" i gang, og det er viktig at du gir barnet en bekreftelse på at du har oppfattet budskapet. Kanskje er du også i en slik stilling at du ikke selv kan gå direkte inn i det barnet forteller, men må snakke med foreldre, kollegaer eller andre i systemet. De gangene det har kommet betroelser av slik karakter, og der barnet tydelig har stilt seg spørrende til hva jeg vil gjøre med det, har jeg f.eks. sagt: "Nå har vi sett på et bilde sammen. I det bildet fant både du og jeg mange ting som fikk oss til å huske eller tenke på noe spesielt. Det skal jeg huske til neste gang vi møtes." På denne måten gir du både deg selv og barnet tid til å dvele ved det som har blitt formidlet, og du sikrer barnet en oppfølging som viser at du tar barnet på alvor. I noen tilfeller har jeg opplevd at barnet tror jeg skjønner mere enn jeg faktisk gjør.

Et eksempel er Gunnar. Han var 8 år første gang jeg tok i bruk bilder sammen med ham. Henvisende instans var i utgangspunktet usikre på Gunnars omsorgssituasjon, men det var hans spesielle atferd som var bakgrunnen for reaksjonene.

Fordi jeg på det tidspunktet visste lite om Gunnar, valgte jeg et bilde som var enkelt uten for mange detaljer, og som ikke nødvendigvis kunne føre Gunnar inn i en spesiell retning. (Se figur nr.1.) Bildet satte mange tanker i sving hos Gunnar. Da vi skulle avslutte, sa han: "Nå vet du det!" Gunnar hadde helt tydelig opplevd mye gjennom bildet, og også fått en følelse av å ha delt noe av "sitt eget" med meg som fulgte ham på veien. Jeg hadde ikke konkret oppfattet hva han hadde prøvd å formidle.

Fig. 1

3. Noen ganger er ikke barnet så bevisst på sine avsløringer, og vil ikke ha behov for bekreftelse akkurat der og da.

4. Forteller barnet en historie som for oss virker noe overdrevet eller lite troverdig, er det ditt ansvar som voksen å fange opp dette og vite hva du kan bruke det til. Dette bør ikke røpes eller taes opp med barnet i direkte bruk av bildet. Fantasi kan også være en del av barns virkelighet, og ha stor betydning for det enkelte barns opplevelse av seg og sitt.

Kunnskaper og ferdigheter i kommunikasjon med barn

Å møte barnet der det er mest tilgjengelig kan for mange av oss virke komplisert og vanskelig. Kanskje er noen av oss til og med "redde" for barn, fordi barn kan være uforutsigbare og dyktige til å gjennomskue oss i de fleste situasjoner der vi føler oss på tynn is. Kanskje har vi selv opplevelser tilbake i tid, som vi helst vil glemme, og som gjør at vi tar avstand fra den delen ved oss som barnet rører ved. Muligheten for at vi har kommet galt ut i forhold til å finne verktøy som gjør oss i stand til å kommunisere med barn på en naturlig måte er til stede.

Som tidligere nevnt handler ikke kommunikasjon med barn om "hokus pokus" metoder. Får barn være delaktige i avgjørelser og hendelser som er knyttet til deres eget og familiens liv, stiller de fleste seg positive til kontakt. Problemene kan muligens komme når "hjelperne" selv tar i bruk metoder som skaper avstand til barnet og fremmedgjør den "naturlige praten", som f.eks. det voksne språket kan gi. Den voksne bør i stor grad være opptatt av hva barnet forteller. Barn opplever og

beskriver ofte verden på en annen måte enn voksne, og legger merke til helt andre ting, som for dem, får en helt betydningsfull verdi og et innhold.

Hvor mange av oss har ikke opplevd barn, som med iver, glede og selvfølgelighet forteller om Esmeralda, Finken, Turid, Nils og alle de andre, uten på forhånd å ha spurt om vi kjenner dem eller vet hvem de er? Barn har ofte en utrolig levende måte å beskrive mennesker og dyr på.

Nettopp å vite at barnet du har framfor deg har en kanin med ett øre, et hus som er gult, en bestemor som lager helt spesielle rosinboller og en fetter som har en 100 kubikker, er en type informasjon som er helt uunværlig hvis du skal oppnå kontakt og tillit som skal føre til at barnet ønsker å investere i kontakten med deg. Det er derfor viktig at bildene du tar i bruk velges ut i fra barnets perspektiv, slik du kjenner det. Vi vet at barns vei til seg selv går via deres nære voksenkontakter og gjennom samspillet med disse. Dette sier noe om at det vil være en fordel å kjenne deler av barnets liv, men dette er likevel ingen hindring for å oppnå resultater med "Bruk av bilder".

Foreldre, familie og andre voksne som kjenner barnet i det daglige liv, sitter med en kunnskap om nettopp "dette barnet", men til tross for at omsorgspersonene på mange måter har lettere adgang til barnet er de ikke alltid til stede i tilstrekkelig grad. Dette fører til at andre må inn og overta noe av denne aktiviteten. Mange profesjonelle hjelpere finner også kommunikasjon med barn som så vanskelig at de lettere oppsøker voksne rundt barnet når de skal innhente den informasjonen de trenger, dermed blir barna ofte ekskludert fra å ha innvirkning på avgjørelser i livet sitt.

En viktig forutsetning for bruk av bilder i kommunikasjon med barn, er en evne til å formulere seg enkelt og konkret, slik at ikke ord og formuleringer setter en stopper for dette møte. Du må derfor vite noe om hvordan barnet gir uttrykk for sine innerste tanker, og hvordan du kan nå inn til dem.

Barn ser verden før de beskriver den med ord, de lærer gjennom bilder. Språklig innsikt tar tid, og forutsetter at barnet har kvalitet og trygghet i det miljøet det er en del av. Jo bedre kontroll du har over egen bruk av spørsmål og innspill, jo mindre sjanse er det for at du kan påvirke, dekke over eller hemme barnet i å fortelle sin historie så fritt for påvirkninger som mulig. Dette betyr en bevisstgjøring i forhold til egen måte å kommunisere på, og hvordan din stil virker inn på barnet du skal møte. Slik kan du forsiktig styre hendelsesforløpet via dine fagkunnskaper og

erfaringer, uten at du fratir barnet muligheten til å gjengi sin opplevelse slik barnet selv ønsker. Her kan vi ta i bruk teknikker som vi kjenner fra vår egen arbeidssituasjon, som f.eks.:

- bruke enkelt språk
- ikke stille for mange spørsmål
- ikke avbryte barnet
- gjerne det barnet har fortalt, eller på annen måte vise at du følger med og er konsentrert om det barnet formidler
- reflektere sammen med barnet
- hjelpe barnet å se mulighetene i bildet etter at du først har vært av ventende tro barnet
- inviterer barnet deg inn i bildet skal du bli med
- la deg imponere av det barnet forteller
- må du stille spørsmål, så skal du vite hva du vil med den kunnskapen du får
- ikke presse barnet, ditt ønske om å gjøre en god jobb skal ikke forlede barnet til å snakke om noe det ikke er beredt til
- vurdere fra gang til gang om når det er riktig å fortelle barnet om formålet med bruken av bildet
- skru av egne behov for å kontrollere, råde eller dirigere.

Dine tanker og din planlegging med bruken av dette verktøyet vil kunne virke inn på barnet, og det er visse forutsetninger for bruken av det.

Fig. 2

Verktøykassens innhold

Jeg vil her skissere noen av de forutsetningene jeg mener bør være til stede når du tar i bruk bilder som verktøy innenfor de sosialfaglige områdene.

Tidsfaktoren er viktig. Sett av på forhånd hvor lang tid du har til rådighet, og avslutt gjerne før tiden er ute, hvis det er en naturlig avslutning. Det kan være slitsomt både for barnet og den voksne, å sitte konsentrert over lang tid. Det er viktig at avslutningen er positiv, slik at den kan åpne for gjentagelse eller annen type kontakt med barnet. Likevel må det være tid nok til å gi barnet rom og pauser til å kunne motta og bearbeide de inntrykkene som bildet gir dem.

Det er viktig at du bevisst tar i bruk et rom der både du og barnet kan trives. Et sted der dere kan møtes i fred uten avbrytelser fra andre som stikker innom, telefoner, eller for mange gjenstander eller leker som kan virke forstyrrende inn på barnets konsentrasjon og mulighet til å være til stede i møte med den voksne.

Selvsagt er det også viktig at du og barnet sitter behagelig, og ved siden av hverandre. En god måte å plassere seg selv og barnet på gir muligheter til en følelse av samhørighet, og likevekt, samtidig som begge øyne kan falle på bildet, og en gir barnet en frihet til ikke å velge øyekontakt med den voksne i situasjoner der barnet ønsker avstand. I tillegg sikrer du deg at den non-verbale kommunikasjonen skal kunne ødelegge eller virke forstyrrende på barnets bildebeskrivelse/historie.

Barn er svært vare på voksnes bruk av kroppsspråk, og vi vet at dette utgjør en stor del av kommunikasjonen mellom mennesker, der vi også oppfatter og bruker disse signalene ubevisst. Dette kan føre til at barnet forandrer på det de i utgangspunktet hadde tenkt å gi uttrykk for, til noe de tror den voksne ville like å høre. Ved bruk av

bildet synker nettopp denne spenningen, og gir barnet en uavhengig følelse og frihet.

Postludium

Slik jeg ser det skal det være sammenheng mellom innholdet på bildet, og den type informasjon du har ønske om å skaffe deg i møte med barnet. Det er ikke sikkert at dine ønsker eller behov for bruk av bilder faller sammen med barnets, og det er viktig at du på forhånd har gjort deg opp en mening om det er et ønske om framgang i forhold til en spesiell sak eller om bildet er en metode du vil bruke for å bli kjent med, myke opp stemningen.

For at du skal få best mulig utbytte av møtet, er det viktig at du legger alt annet på hylla. Dvs. at det er viktig ikke å ha flere baller i luften, men konsentrere deg om bildet, og det å være til stede i møte med barnet. Dette tror jeg kanskje kan være den største utfordringen for flere av oss.

Noen situasjoner der du tar i bruk bilder vil kanskje være mindre målrettede, og krever ikke dette forarbeidet, men snakker vi om bruk av bilder som verktøy er dette viktig, nettopp for at arbeidet du gjør ikke skal bli preget av tilfeldigheter og miste sin kvalitet som kommunikasjonsverktøy.

Fig. 3

Anbefalt litteratur

- Barn 4*. 1991. Norsk senter for barneforskning.
Bray, Marge. 1983. *Barnets stemme*. Oslo: Pax forlag.
Bringsværd, Tor Åge. 1991. *Det eventyrlige*. Oslo: Cappelen.
Carling, Anne. 1989. *Hverandres blick*. Oslo: Gyldendal.
Mc Fadden, Emily Jean. 1995. Den indre verden hos barn og unge under omsorg. (Artikkel oversatt av Øystein Gulliksen.) *Fosterhjemskontakt 2*.
Rygh, Astri Eidseth. 1986. *Kreativ kommunikasjon*. Oslo: Cappelen.
Sinnets helse: Leketøy eller leketøys 2. 1992.
Sinnets helse: Leselyst og bokglede 7. 1988.
Sinnets helse: Det skapende barnet 1. 1991.
Sinnets helse: Når omsorgen svikter 6. 1990.
Stuedahl, Reidun. 1990. *Vi kan lokke det frem*. Oslo: Aventura.

Denne artikkelen er utgitt som egen rapport i Familieinstituttets stensilserie, nr. 6.

Bildene er hentet fra "Marianne-bøkene" av Odd Brochmann, Bokklubbens Barn, 1972.